

19 PREMERGĂTORII

Ne înțelesesem să donăm școlii colecția noastră de minerale. Pașca ar fi vrut s'o expunem la casa de lectură, ca s'o vadă toată lumea și să-și aducă aminte de expediția noastră, dar Ghenca socoti c'ar fi o prostie, pentru că în casa de lectură colecția s'ar acoperi numai de praf, pe câtă vreme la școală va folosi ca material didactic. Și apoi, de ce era nevoie să-și aducă aminte lumea de noi? Doar nu făcusem colecția ca să ne lăudăm cu ea, ci ca s'aducem un folos.

Ghenca se schimbase cu totul. Nu mai era ca altădată, și nici noi nu-l mai făceam mincinos. De scornit mai scornea el și acum câte una de rămâneai cu gura căscată, însă scornelile lui erau nu numai interesante, ci și folositoare.

Aveam puține cărți și le citisem de mult pe toate, dar Ghenca, urmând sfatul Dașei Culomzina, le adună pe toate câte se aflau în sat, ca să le păstreze la casa de lectură. Afară de asta, când se duse odată tata la raion, ne aduse o grămadă de cărți noi-nouțe, și ne-am înjghebat o adevărată bibliotecă. Caterinca a fost aleasă bibliotecară și a început să împartă cărți tuturor celor care doreau să citească.

Ghenadii îl îndemna pe Pașca să facă un cuier, dar nu unul de lemn, ci din coarne de cerb, așa cum văzusem într'o poză. Pașca se ținu scai de Zahar Vasilievici și nu se lăsă până nu plecă cu el în taiga, de unde se întoarse cu două perechi de coarne vechi, de cerb, lepădate, din care făcu un cuier foarte frumos și foarte încăpător. Și mie-mi dăduse Ghenca o însărcinare: să însemn într'un registru tot ce se întâmpla la casa de lectură, ca să ținem un fel de jurnal al activității noastre.

Intr'un cuvânt, Ghenca ajunsese un adevărat conducător și se străduia să semene în totul cu Anton. Când vorbea, dădea din mâna stângă, întocmai ca el!

Intr'o bună zi ne-am adus colecția la școală și i-am dat-o lui Savelii Maximovici, dar el ne spuse că nu așa se

prezintă o colecție, și dacă vrem să facem din ea într'adevăr material didactic trebuie să ducem treaba până la capăt. O săptămână întreagă am rămas după lecții la școală, lipind la toate probele niște cartonase cu explicații, pe care Maria Sergheevna le controla și le corecta, de câte ori era nevoie. Sâmbătă, după școală, am convocat o adunare a tuturor școlarilor și am făcut din nou o dare de seamă, numai că de data asta n'am mai citit-o din caiet, ci am vorbit, povestind cum se întâmplaseră lucrurile. Cred că n'am vorbit destul de curgător, dar, oricum, mie mi-a plăcut și toți m'au ascultat cu interes ba, când am ajuns cu istorisirea la peripețiile noastre, au râs cu poftă.

Avusesem de gând să vorbesc de toate pe rând, dar când să ajung la sfârșit și când tocmai mă pregăteam să povestesc cum am prins puiul de căprioară și cum stinsese Caterinca focul din taiga, am băgat de seamă că Vasca Scerbatii, alb ca varul, se uită țintă la mine. Când văzu că mă uit la el, își feri privirile și tresări, iar eu... m'am încurcat... și n'am mai pomenit nimic de toată întâmplarea cu ei. N'am scos o vorbă despre felul cum îi prinsesem, despre cum îi adusesem în sat. Pașca holbase ochii la mine, mirat că s'ar tocmai peste ce e mai interesant, dar, fără să mă vadă nimeni, i-am arătat pumnul și n'a mai zis nici pis.

La sfârșit am fost aplaudat și asta m'a bucurat mult, dar mai târziu, când mi-am adus aminte cum s'au petrecut toate, cel mai mult m'a bucurat faptul că dădusem la timp cu ochii de Vasca și că nu mai spusese nimic despre braconaj.

Ce rușine ar fi pățit, altfel, Vasca!

După mine vorbi Ghenadii. Ei, bine, el făcu un adevărat raport științific, vorbind despre minerale cam în felul în care vorbise unchiul Mișa; chiar m'am mirat: când învățase atâtea? Mai târziu mi-a mărturisit că-i dăduse Savelii Maximovici niște cărți și că-i explicase acolo unde fusese mai greu.

Luă și Savelii Maximovici cuvântul. Ne vorbi despre hotărîrea sovietului raional și despre premii. Ne spuse că un

lucru odată început nu trebuie lăsat în părăsire, și că desigur e bine să ne ocupăm și de-acum încolo de geologie și de colecții de minerale, dar să facem și colecții de botanică și de zoologie, fiindcă au o mare valoare științifică. Iar munca asta, adăugă el, putem s'o începem îndată, urmând ca în vacanța de vară să dăm avânt activității noastre și să căutăm să atragem toți copiii la studiul bogățiilor din raionul nostru. Copiii însă strigară că nu-i nevoie să fie atrași, fiindcă ei erau gata să lase totul și să plece chiar atunci în taiga și în munți. Dar bineînțeles că nimeni nu se învoi la așa ceva, fiindcă excursiile sunt excursii, și școala, școală!

Colecția a fost expusă în clasa noastră, iar deasupra, pe un carton mare, am scris cuvintele lui Lomonosov, pe care mi le însemnase unchiul Mișa.

La început, toți copiii se uitau la noi cu invidie și ne tot întrebau mereu cum fusese cu expediția, dar nu se putea vorbi întruna numai și numai despre expediție! Unde mai pui că ni se dădeau atâtea lecții acasă și aveam atâta de învățat, încât n'a trecut mult și am uitat și noi de ea. Numai Pașca nu pierde niciodată prilejul să povestească cum găsisese vizuina bursucului și cum prinsese peștele cel mare. Asta până în ziua în care Savelii Maximovici îi spuse odată la lecție (preda acum istoria și în clasa a șasea):

— E foarte frumos să prinzi bursuci și pești în taiga, dar spune-mi, te rog, ce rost are să vânezi și câte un doi?

Pașca se făcu foc și toată recreația mare încercă să ne dovedească, mie și Caterincăi, ce nedrept fusese Savelii Maximovici cu el!

— Ei, și ce-i dacă n'am talent la istorie? Ce-i aia să buchisești despre tot felul de Corovingieni și Motopingieni?

— Merovingieni și Capeți, îl îndreptă Caterinca.

— După mine, fie și Merovingieni! Ce nevoie am să învăț despre ei? Au luptat, au domnit... treaba lor!... Da' ce-mi pasă mie de ei? Nu, nu-i drept! Copiii ar trebui să învețe numai după specialitate! Fiecare — ce-i place! Uite,

dacă s'ar învăța la noi despre mașini, ehei, asta mai zic și eu!

— Trebuie să înveți, ca să fii un om cult! răspunse cu asprime Caterinca. Ce fel de tehnician sau de inginer o să iasă din tine, dac'ai să fii un incult?

— Eu, incult?... Când nimeni nu știe mai multă fizică ca mine?

— Ba știi și eu tot atâta!

— Ai fi știind tu, da' vorba-i că nu te pricepi s'o aplici... Nu! Cred că iam să mă las de școală și-am să mă duc undeva să învăț numai mecanică!

— Că numai pe tine te așteaptă!... Ca s'ajungi un fel de neisprăvit de-al lui Fonvizin,¹ un Mitrofanușca...

La asta, bineînțeles, Pașca se supără și plecă, dar, pe cât se pare, nu și-a schimbat gândurile între timp!...

Aveam și eu necazurile mele. Eu nu visam să urmez numai ce-mi place, ca Pașca — că doar trebuie să ai cultură — și-mi dădeam toată silința să învăț bine, dar la matematică nu mergea deloc. La istorie, la limba rusă și la geografie aveam numai cinci, dar geometria nu-mi intra în cap și pace! Imi venea să plâng de necaz! Nu știi, poate nu eram în stare... Învățam mereu, dar până la urmă nu-mi rămânea în minte decât un fel de talmeș-balmeș de unghiuri, perpendiculare și tangente. Și cu balamucul ăsta în cap trebuia să te duci la școală și să te aștepti oricând să fii scos la tablă! Și apoi, nu știi de ce, dar totdeauna se întâmpla așa: în ziua în care n'ai învățat, tocmai atunci te asculta, dar când știai lecția, Mihail Petrovici nici măcar nu se uita spre tine! De frică, nici nu mai puteam să fiu atent la explicație! Mă treceau căldurile și roșeam de emoție, fiindcă trăiam cu groaza în suflet să nu aud din clipă în clipă spunând: „Berezin, treci la tablă!“

Când ieși la tablă, uiți și ce mai știi! Unde mai pui că încep, care mai de care, să-ți sufle din toate părțile! Mai

¹ Fonvizin — autor rus de piese satirice din sec. XVIII. (N. R.)

ales Caterinca ! Stă în banca întâia, și-i destul să mă încurc puțin, că începe să-mi sufle, ba îmi mai face și semne cu degetele ! Numai că eu nu pot să sufăr când mi se suflă ! Ori știu lecția, și atunci n'am nevoie să-mi mai sufle nimeni, ori n'o știu, și atunci nu vreau să mint. Din pricina asta m'am și certat cu ea.

— Bine, da' eu voiam să te ajut ! făcu Caterinca mirată, când i-am spus să nu-mi mai sufle.

— Ce fel de ajutor e ăsta ? Ce-s eu, papagal ? N'am nevoie de un astfel de ajutor !

De atunci, dacă nu știam lecția, îi spuneam dinainte lui Mihail Petrovici ca să nu mai roșesc și să holbez ochii, degeaba. Cred că-i mai bine așa, decât cum face Costia Corjov, băiatul președintelui, care, oridecâteori e scos la lecție, se îndreaptă liniștit spre tablă și începe să îndruge verzi și uscate. Mihail Petrovici îl ascultă și pe urmă îl îndreaptă și-i spune cum s'ar fi căzut să răspundă.

— Păi... tot așa am zis și eu... se grăbește să spună Costia, și dă-i iar cu bazaconiile !

Mihail Petrovici îl corectează din nou. Costia e de aceeași părere, și uite așa o ține tot timpul, de ți se pare că el răspunde bine și că Mihail Petrovici dă din cap aprobativ și-l ascultă.

La urmă însă, Mihail Petrovici rostește :

— Ce zici, Corjov, nu-i așa că pe ziua de azi am schimbat rolurile ? Eu am răspuns și tu m'ai întrebat ! Foarte bine ! Mie n'o să-mi pun notă, dar ție n'am încotro...

Și-i trânteste un doi cât toate zilele !

Noi, bineînțeles, izbucnim în râs, dar Costia... n'aude, nu vede !

După cearta noastră, Caterinca nu vorbi câteva zile cu mine, dar până la urmă tot ea făcu primii pași :

— Știi ce ?... N'am să mai suflu niciodată. Nimănui ! Ai avut dreptate, asta n'aduce niciun folos... Nu cumva suferi de amigdale ?

— Ce-i aia amigdale ?

— E ceva care crește în gât... Ia deschide gura !... Că la noi, la Dnepropetrovsc, era o fată care spunea că nu poate să învețe din pricina amigdalelor. Cred însă că mințea. Ce legătură să aibă amigdalele cu răspunsul la lecție !... Știi ce părere am eu ? Poate că ai uitat sau că n'ai învățat bine dela început... Și doar la matematici, zise ea, dacă nu înveți un lucru, nu le mai poți pricepe nici pe celelalte... Eu vreau să mai repet câte ceva... că se apropie examenele. Vrei să învățăm împreună ?

Am primit. La început m'am simțit cam prost, ba mi-a fost și rușine, că ea pricepea și ținea minte totul, dintr'o dată, pe câtă vreme eu... Totuși, încetul cu încetul am înțeles din ce în ce mai ușor, iar apoi a început chiar să-mi placă matematica și rezolvam singur problemele, aproape tot așa de repede ca și Caterinca. Numai uneori rămâneam iar, foarte puțin, în urma ei. Așa dar nu fusese vorba de inteligență, ci de obișnuință și de seriozitatea cu care înveți. Și dacă te-ai apucat de învățatură, apoi să nu dai îndărăt până nu izbutești.

Ghenca nu avea necazuri de-astea. Și el, și Caterinca aveau numai cinci la toate materiile ! Ghenca își făcea repede lecțiile și pe urmă citea tot timpul cărți de geografie și de geologie. De când cu raportul lui, prinsese atâta patimă de științe, încât acuma, nu numai că citea, dar scoțea și notițe din cărți, ba făcea desene, planuri și hărți ! Savelii Maximovici îl învățase să facă toate acestea și-i dădea cărți, iar Ghenca se ducea acum mereu la el. Intr'o zi mă luă și pe mine.

— Ce s'a întâmplat, Berezin, te interesează și pe tine geologia ? mă întrebă Savelii Maximovici când dădu cu ochii de mine. Hai, intrați și așezați-vă, de ce stați în ușă?... Uite, o să luăm îndată și ceaiul !

În timp ce Savelii Maximovici pregătea ceaiul, iar Ghenca răsfoia niște cărți, eu m'am uitat curios în jur, dorind să văd totul. Era o cameră obișnuită, foarte curată și plină de cărți și de ziare. Pe pereți atârnavă mai multe por-

trete : Lenin cu Stalin, Maxim Gorchi și un tânăr locotenent. Ghenca îmi spuse că-i fiul lui Savelii Maximovici — care fusese pilot în timpul războiului și murise în luptele din preajma orașului Breslau.

Savelii Maximovici începu apoi să discute cu el despre cărțile pe care le citise, dar pe mine nici nu mă băga în seamă, de parcă nici n'aș fi fost acolo. Abia mai târziu mi-am dat seama că făcea asta dinadins, ca să mă deprind cu el și să nu mă mai sfiesc. Intr'adevăr, la început nu mă simțeam deloc la largul meu, că doar nu-i așa de ușor să te duci în vizită la director !...

— Lui Frolov știu că-i place geologia. Dar tu pentru ce ai aplicare ? mă întrebă, în sfârșit, Savelii Maximovici, întorcându-se spre mine.

— El e „cronicarul“ nostru ! răspunse Ghenca.

„Ce i-a venit să spuie asta ! ? gândii eu. Acum o să rătă Savelii Maximovici de mine !“

— Cronicar ? A, dar asta e foarte interesant ! Și ce fel de cronică scrii ?

— Nu mai scriu ; începusem — dar m'am lăsat, că n'am ce scrie...

Și a trebuit să-i povestesc totul cu de-amănuntul. Savelii Maximovici m'a ascultat cu mare luare aminte.

— Nu văd ce e de răs în asta — zise el, în sfârșit. Ideea ta e foarte bună, numai că, desigur, nu va trebui să scrii o cronică, ci ceva mult mai simplu. Să povestești, de pildă, despre oamenii de seamă și despre evenimentele mai importante dela noi...

— Ar trebui, dar dacă n'avem oameni de seamă ! Doar pe unul Sandro, dar a murit și el de mult.

— Sandro Vasadze ? (Se vede că auzise și directorul de Sandro !) Da, și Sandro... Dar greșești dacă crezi că numai în trecut au trăit oameni de seamă. Sunt și acum. Dar dacă tu nu-i recunoști, nu-i vina lor, ci numai a ta. N'ai învățat încă să vezi și să înțelegi lucrurile așa cum trebuie.

Privește cu luare aminte în jurul tău, să vezi câți oameni minunați o să găsești ! Uite, ce știi tu, de pildă, despre Lapșin ? Știi numai că-i ciung de-o mână ! Dar, auzit-ai vreodată unde și cum și-a pierdut-o ? Intr'o luptă ! Lapșin era în turela unui tanc și a fost grav rănit la braț, dar cu toate că-l durea îngrozitor, n'a încetat focul... Apoi, la voi în sat trăește un vânător, Zahar Dalguşin...

— Zahar Vasilievici ?

— Da. Știe multe ! El o să-ți povestească atâtea despre fiare și despre taiga ! Multe lucruri care, deocamdată, nu sunt scrise în nicio carte ! Mai este la voi în sat și Feodor Elizarovici Rublev...

— Bine, dar Feodor Elizarovici nu-i decât un fierar...

— Nu-i numai fierar. Ia încearcă odată să vorbești cu el mai serios... E drept însă că nu-i place să vorbească despre el și de viața lui. Uite, când o să vii rândul viitor pe aici, am să-ți povestesc ceva despre el, dar, acum e târziu, și ar fi bine să plecați acasă. Mai am și eu de lucru...

Totuși, Savelii Maximovici nu se ținu de cuvânt. Fusesem la el într'o sâmbătă și, în drum spre casă, ne apucă ploaia. A plouat și duminică și luni, apa s'a revărsat pe dâmb și nu ne-am mai putut duce la Coltubî. Iar marți, când am ajuns la școală, am aflat că Savelii Maximovici era grav bolnav și n'am putut intra să-l vedem. Maria Sergheevna, cu ochii roșii de nesomn și de plâns, ne istorisi cum se petrecuseră lucrurile.

Turnase cu găleata două zile și două nopți la rând și ploaia pricinuisse o grămadă de pagube. Rezervorul de apă al uzinei electrice era de obicei plin, dar prisosul de apă se scurgea prin pompa de evacuare. În partea de sus a văii, unde se afla rezervorul uzinei, era un lac mic, despărțit de vale printr'un istm, dar apa îl mâncase din amândouă părțile și istmul se subțiasse tot mai mult ; acum, de când se porniseră șuvoaie de apă de pe coamele munților, istmul fusese cu desăvârșire mâncat, iar lacul se revărsase în vale.

Nivelul apei din rezervor se ridicase atât de mult, încât pornise ca un val întins peste stăvilar.

Astea toate se întâmplaseră seara târziu. Nimeni nu-și dădea seama de primejdia care ne amenința, iar Anton, care era de serviciu la uzina electrică, se pomeni deodată izolat de sat și nu avea cum să vestească oamenii de nenorocirea ce sta să se deslănțuie, și cu atât mai puțin s'o preîntâmpine. Găsi totuși un mijloc de scăpare: întrerupse contactul și satul se cufundă în întuneric. Apoi dădu iar drumul curentului, și-l mai întrerupse încă odată...

Primii care au priceput că se întâmplase ceva au fost Savelii Maximovici și Lapșin. Dădură alarma și în curând tot satul, cu mic cu mare, fără să țină seama de ploaia torențială și rece ca gheața, se adună la stăvilar.

De uzină nu era chip să te apropii; valul turbure și de nestăvilat curgea clocotind vijelios, de-a-latul cumpenii apelor. În spatele șuvoiului se înălța în noapte uzina electrică, spintecând rețeaua deasă a stropilor cu mănunchiurile ei de raze. Dar cât putea oare ține piept? Poate că torentul clocotitor se strecurase sub temelia uzinei și smulgea acum, una după alta, lespezile puternice. Clădirea aceea albă avea să se prăbușească dintr'odată și întunericul rece și jilav va înghiți atunci luminile care se aprinseseră în taiga!

— Stăvilarul dela Crivoi Log! strigă Savelii Maximovici, acoperind sgomotul cascadei.

Era singura nădejde! Lângă Crivoi Log, la jumătate de kilometru de Coltubî, se ridica un stăvilar din piatră și pământ, care zăgăzuia apa la cea de a doua ieșire din iaz. Stăvilarul era așezat mai sus de gâtul de piatră pe care se înălța uzina, dar prin el putea să se scurgă prisosul de apă, înainte de a apuca să se unească cu apa din rezervor.

Peste câteva clipe, douăzeci de oameni înarmați cu răngi și târnăcoape, urmați de Savelii Maximovici, porniră în goană spre Crivoi Log.

În graba mare uitaseră să-și ia felinarele, și nici timp să facă focul nu aveau. Și apoi, cum l-ar fi putut aprinde pe o ploaie ca asta! Trebuiau să muncească aproape pe întuneric.

Rângile și târnăcoapele zăngăneau, bulgării se rostogoleau sub loviturile lor și pietrele se prăvăleau cu un sgomot înfundat. Stăvilarul nu avea un metru înălțime, dar fusese durat trainic, gospodărește. Nu mai era timp de dat porunci, pentru că apa ajunsese până sus, și ici, colo, șuvițe înguste se prelingeau, plescăind, de cealaltă parte. În fiecare clipă apa se putea revărsa peste stăvilar și n'ar mai fi fost chip nici să te apropii de el ca să salvezi uzina.

Muncind din răsuputeri, oamenii răsturnau pietrele și în întunericul nopții nu se auzea decât răsuflarea lor grea și înfundată și zăngănitul răngilor, iar de după stăvilar plescăitul amenințător al apelor negre, zăgăzuite încă de stăvilar. Cu fiecă clipă oamenii care săpau în noapte se așteptau ca apa să se năpustească furioasă asupra lor, măturându-i din calea ei...

Deodată, de sub o rangă țâșni un șuvoi de apă, urmat de altul și de altul... Scrâșnind și scârțâind bolovanii dela temelia stăvilarului începură să se surpe.

— Feriți-vă! strigă Lapșin, și toți cei de-acolo săriră pe o moviliță.

O coloană de apă țâșni spumegând, smulse pietrele dela temelia zidului și-l trânti pe Corjov, care zăbovisse acolo. Abia apucaseră oamenii să-l tragă la o parte, că bolta stăvilarului se nărui, și în spărtura ei năvăli, mugind, râul negru, năvalnic. Într'o clipă spălă toate urmele zăgazului, de parcă acesta ar fi fost de carton, și se întinse spumegând și clocotind în toată valea.

Uzi până la piele și plini de pământ din cap până în picioare, oamenii alergau istoviți îndărăt spre uzină.

Savelii Maximovici nu mai putea însă alerga! Se clătină deodată pe picioare și căzu jos, ca un sac. Abia atunci își aduseră ceilalți aminte că suferea de inimă și că nu

avea voie nu numai să alerge sau să dea cu ranga, dar nici măcar să meargă mai repede!

Cascada care se revărsase peste stăvilă începuseră să scadă repede și se potoliră. Uzina fusese salvată. Numai pe la colțurile temeliei apa smulse câteva pietre.

Dar Savelii Maximovici căzu la pat, greu bolnav.

Tot satul era cuprins de îngrijorare. Până și copiii încetară să se mai zbungue în recreație, pentru că ferestrele lui Savelii Maximovici dădeau în curtea școlii, iar Maria Sergheevna le spusese că sgomotul face rău bolnavului. Oamenii din sat îi aduceau atât miere, unt, smântână, plăcinte și gogoși, încât ai fi crezut că n'are ce mânca, sau că trebuie hrănit întruna, de dimineață până seara! Dar Pelaghia Luchianovna (ea îi vedea de gospodărie) nu primea nimic și nu lăsa pe nimeni să intre la bolnav, spunând că mâncare are destulă și că nu trebuie să fie turburat. Maria Sergheevna și Maxim Porfirievici, felcerul din Coltubî, îl îngrijeau pe rând.

Maxim Porfirievici spusese că starea bolnavului era serioasă, și Corjov dădu de știre la raion. Când află despre cele întâmplate, Obrucev telefonă chiar el, iar Costia, băiatul președintelui, povesti mai târziu că Obrucev îl certase pe taică-său că n'avusese grijă de Savelii Maximovici.

— Da, sunt vinovat că n'am avut destulă grijă de el! spunea amărît Corjov. Dar cine poate să-l păzească! Parcă ascultă de cineva? Totdeauna sare primul la munca cea mai grea! Și, uite, acum ce nenorocire s'a abătut peste noi!

Obrucev trimise îndată medicul la Savelii Maximovici, și telefonă zilnic, întrebând de sănătatea bolnavului.

Și la noi, la Tija, toată lumea era necăjită de boala lui Savelii Maximovici. Tata, Ivan Potapovici și mulți alții, care la vremea lor fuseseră și ei elevii lui, nu pierdeau niciun prilej să se ducă să-și vadă bătrânul dascăl. Și după cum am aflat, o făceau nu numai fiindcă stătuseră cândva pe băncile clasei lui! Abia după ce am vorbit cu Feodor Eli-

zarovici, am aflat cine-i într'adevăr Savelii Maximovici și ce înseamnă el pentru toți.

Feodor Elizarovici plecă duminică la Coltubî să-l vadă, și Ghenca și cu mine ne-am ținut scai de el, nădăjduind că ne putem strecura și noi până la bolnav. Dar degeaba ne-am rugat de Pelaghia Luchianovna, că n'a vrut să audă! Nici lui moș Fedea nu i-ar fi dat drumul dacă nu-i recunoștea Savelii Maximovici glasul și nu-l chema înăuntru.

Feodor Elizarovici stătu un răstimp la el, vorbi cu doctorul și ieși amărît și întunecat la față.

— Ii merge rău, copii! ne spuse el. Nici doctorul nu știe cum o să se isprăvească cu boala asta. I-a slăbit inima de tot! Și când te gândești ce puternic a fost! Ca un șoim! A muncit cât zece, și la el nu s'a gândit niciodată. Și o mașină se strică, dar mi-te inima... Doar sufletul rămâne același.

Am început atunci să-i punem fel și fel de întrebări și Feodor Elizarovici ne-a răspuns la început scurt, dar pe urmă se luă cu vorba și începuseră să povestească fără să mai aștepte întrebări. Cu cât ne povestea mai mult, cu atât Savelii Maximovici creștea în ochii noștri.

Am aflat că se cunoșteau de pe vremea războiului civil. Feodor Elizarovici, încă foarte tânăr pe atunci, nimerise în plutonul pe care-l comanda Savelii Lozovoi, om bun, tare vesel, mare iubitor de cântece și un suflet neînfricat. Detașamentul Ci.O.N.-ului¹ în care se încadraseră plutonul lui Lozovoi se lupta cu cetele de bandiți alcătuite din chiaburi-me locală și din rămășițele armatei lui Colceac.

Intr'un rând fuseseră răniți amândoi într'o bătălie, și în timp ce așteptau să li se tămăduiască rănilor, plutonul lor l-a prins la Catanda pe vestitul bandit Caigorodov, iar ceata lui a fost nimicită, așa că nu mai aveau de luptat cu nimeni.

¹ Ci.O.N. — unități existente în primii zece ani după Revoluția din Octombrie, având o misiune specială în lupta împotriva contrarevoluției. (Nota red. ruse.)

Numai că Savelii Lozovoi gândea cu totul altfel. Iși dăduse seama că în Altai oamenii trăiau în beznă, copleșiți de lipsuri, și socotea că abia acum începea lupta cea mai grea și cea mai îndelungată, lupta pentru fericirea omului.

Apoi câțiva ani nu se mai văzură. Feodor Elizarovici se întorsese la fierăria lui și se însurase, iar Savelii Lozovoi plecase la învățătură, întâi la Biisc, apoi la Novosibirsc. Când își isprăvi studiile, se înființă o școală elementară la Coltubî și Savelii Maximovici a fost numit acolo director.

Nici el, nici tânăra lui soție, și ea tot învățătoare, n'au fost primiți prea prietenos. Chiaburii și slugile lor vedeau în ei pe dușmanii lor și la început, chiar și oamenii mai săraci, din pricină că erau înapoiați, se uitau chiorîș la ei, spunând parcă: „Au venit să ne învețe carte! Așa cum am trăit până acuma fără învățătură, am putea să trăim și mai departe...”

Savelii Maximovici se dovedi însă dârz și curajos. Nu se sperie de nimic. Nu se dădu bătut nici măcar atunci când dușmanii, care nu se mulțumiră numai să-l sperie, au tras în el!

Asta s'a întâmplat mai târziu, în vremea în care se apropia colectivizarea, și chiaburimea simțindu-și pieirea căuta să bage spaima în toți cei pe care-i socotea dușmanii ei. Pe atunci, sărăcimea începuse să se strângă în jurul lui Savelii Maximovici. Venise și Corjov, iar Savelii Maximovici îl atrăsese și pe moș Fedea, cu care era vechi tovarăș de luptă.

Savelii Maximovici n'a fost după cum se vede un simplu învățător, ci și un îndrumător pentru oamenii din întreaga regiune. Toți cei care încercau vreo durere sau vreo greutate alergau la el după sfat și ajutor. Numai că suferința și lipsurile nu se pot cârpi, ele trebuiesc stârpite din rădăcină. Atunci se înființă colhozul, mic și sărac la început, dar tot mai mare și mai bogat pe măsură ce trecea vremea, și treaba merse strună, fiindcă statul ne-a ajutat cu mașini și cu împrumuturi pe termene lungi.

În colhoz se înființă o celulă de partid, iar Savelii Maximovici ajunse secretarul ei. Intrase în partid încă de pe când locuia la oraș. Conducea și astăzi organizația de bază. Au vrut să-l treacă la altă muncă, să-i dea o funcție mai înaltă, dar n'a primit. Și asta, nu din pricină c'ar fi prins la noi rădăcini, sau că i-ar fi părut rău să plece din colțișorul în care se obișnuise, ci fiindcă era încredințat că aceasta era datoria și ținta vieții lui: trezise la viață colțul acesta îndepărtat și trebuia să muncească înainte, atâta vreme cât va mai avea putere. Numai că nu s'a cruțat deloc... A muncit tot timpul cât zece...

Orice făceau oamenii, orice inițiativă bună se lua, Savelii Maximovici venea totdeauna cu un sfat bun și sprijinea la timp pe oricine avea nevoie de ajutorul lui.

— Și-i mare lucru să sprijini omul la vreme, adăugă Feodor Elizarovici. Numai că Savelii Maximovici de mult ar fi trebuit să iasă la pensie. Boala de inimă și moartea feciorului său l-au doborât cu totul. Pe urmă, i-a murit și nevasta și a rămas văduv. Fata lui e măritată la Tomsc, are o casă îmbelșugată și tare mult ar vrea să-l vadă la ea. Odată a venit aici cu gândul să-l ia pe sus, dar n'a izbutit. N'a vrut să plece și pace! Și eu m'am străduit să-l înduplec:

— „Trebue să-ți mai vezi de sănătate, Savelii Maximovici — i-am spus. E timpul să te odihnești. Ai muncit destul. Ai acum dreptul la o binemeritată odihnă...”

— „Asta — mi-a răspuns el — nu e răsplată, ci o pedeapsă! Pentru mine, cea mai bună răsplată e să rămân la postul meu. De ce vreți să-mi luați fericirea asta?”

Când mă gândesc la viața noastră din trecut și o asemui cu cea de astăzi, nici nu-mi vine să cred! Savelii Maximovici lua parte la orice muncă, la orice inițiativă nouă el era în frunte și-i trăgea după el și pe ceilalți... Cât de dragi trebue să-ți fie oamenii și cât curaj trebue să ai, ca să fii mereu în fruntea lor și să-i conduci. Da, așa-i copiii... Și voi care credeți că el e numai un dascăl de școală...

Feodor Elizarovici tăcu. Tăceam și noi, mișcați.

Iată cine era Savelii Maximovici al nostru, bătrânelul cu păr cărunt, Savelii Maximovici care pare ursuz și veșnic nemulțumit, dar care, de fapt... Nici nu găsesc cuvinte să vă spun ce fel de om e, cu toate că m'am gândit mult la asta.

Mă mai gândesc și la firul acela nevăzut, întins dela Sandro și dela înaintașii lui până la Savelii Maximovici, iar dela el la Feodor Elizarovici și la Anton. Firul acesta crește, se întinde, cuprindând tot, țara întreagă, pătrunzând în fiecare colțișor. Pesemne că pretutindeni se găsesc oameni ca Sandro, ca Savelii Maximovici, ca moș Fedea sau ca Anton. Ei merg în frunte, deschid cărările care se lărgesc și pe care merg apoi din ce în ce mai mulți oameni, străduindu-se cu toții să ajungă la cauza pentru care a pătimit și a murit Sandro și pentru care luptă, fără să-și cruțe puterile, oameni ca Savelii Lozovoi. Ce minunat e să mergi înainte și să fii deschizătorul drumurilor pe care vor pași ceilalți !

20 SUNTEM ARTIȘTI

Savelii Maximovici s'a făcut bine, îngrijorarea noastră s'a risipit, iar școala a prins iar viață. În recreații se stârnește iar larma plină de voie bună, și cei mici umplu din nou curtea cu strigătele lor ascuțite. Asta nu fiindcă ar fi neapărat nevoie, ci fiindcă nu pot altfel ; și apoi, după ce stau un ceas liniștiți, le place să alerge, să se desmorțească și să se încredințeze că nu le-a pierit glasul, răsunător ca un clopoțel... Chiar și Savelii Maximovici se bucura s'audă iar gălăgia din curte. Cui să-i placă liniștea plină de tristețe, care o aduce cu sine boala ?!

Numai că Savelii Maximovici, care și așa se mișca încet și vorbea mai mult în șoapte, se mișca acum și mai încet și mai cu băgare de seamă, de parcă se temea să nu i se rupă ceva șubred în trup, dacă se întorcea prea repede sau dacă vorbea ceva mai tare. Știam că orice supărare îi

primejduiește viața și ne sileam din răspuseri să nu facem nimic care să-l supere.

Cu toate că fusese atât de rău bolnav, muncea ca și înainte și nu-și mai găsea astâmpăr. Veneau la el tot felul de oameni din Coltubî și de prin satele vecine și, ca și în trecut, știa tot ce se petrece în regiune, izbutea să-și țină toate lecțiile, ba găsea chiar timpul și puterea să ajute și pe Maria Sergheevna în munca ei cu pionierii. Lua parte la mai toate adunările noastre și deseori numai prin câteva cuvinte reușea să ne îndemne la o muncă nouă și de seamă.

Așa s'a întâmplat, de pildă, în timpul pregătirilor pentru 7 Noembrie. Oricât ne-am gândit noi, dar în afara gazetei de perete, a discuțiilor pe clase și a unei adunări generale, n'am fost în stare să propunem nimic.

— Ar fi bine, copii, să pregătiți un concert, sau chiar un spectacol — ne spuse Savelii Maximovici.

Un spectacol ? La școală ? La clubul din Coltubî, cercul de artă dramatică organiza uneori spectacole, dar acolo era cu totul altceva, ei aveau o scenă, decoruri, și apoi erau oameni în toată firea. Pe când la noi ? La noi, nici tu scenă, nici tu cortină, nimic ! Și... apoi cine să joace ? Că doar nu știa nimeni !

— Scena o s'o facem noi într'un fel, iar de jucat, o să jucați voi ! Ce-i dacă nu știți ? O să învățați ! Că doar n'o să aducem artiști dela Moscova !

La început, gândul acesta ne înspăimânta și ni se părea cu neputință de îndeplinit, dar până la urmă ne-a plăcut tot mai mult și ne-am înflăcărat într'atât, încât n'am mai avut altă dorință decât să organizăm un adevărat spectacol și să facem totul ca într'un teatru adevărat... Dar ce să jucăm ? Ne dădusem seama dela bun început că o piesă mare ar fi fost peste puterile noastre : trebuiau decoruri multe, costume și, cu toate că amatori care să joace aveam berechet, era totuși cu neputință să aduni chiar atâți actori câți ar fi trebuit. Pe de altă parte, nu mai era mult până